

ідентичність, навіть коли зусилля по збереженню національної культури здаються безнадійними. «Марія» – це не лише історія однієї жінки, а й історія цілої нації, що знаходить своє місце у світі, не зважаючи на всі труднощі та випробування.

Список використаних джерел

1. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: В-во Портал, 2024. 416 с.
2. Жулинський М.Г. Нація. Культура. Література: національно-культурні міфи та ідейно-естетичні пошуки української літератури. Київ: Наукова думка, 2010. 560 с.
3. Самчук У. О. Марія. Хроніка одного життя: роман / підгот. тексту та післямова С. П. Пінчука. Київ: Український письменник, 1999. 189 с.

Кравчук Вікторія,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
викладач Шумської філії МАН України,
Шумський ліцей Шумської міської ради

«ХТО МИ? НАРІД ЧИ ЧЕРНЬ?» – ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ У ТВОРЧОСТІ УЛАСА САМЧУКА

На сучасному етапі розвитку України особливої актуальності набуває питання національної ідентичності та єдності. Відродження та активізація національної свідомості у всі часи виступала чи не найголовнішим фактором збереження та розвитку націй, їхньої ідентичності. Чинником утворення власне української ідентичності поміж всього іншого стала українськість сприйняття, розуміння та ототожнення себе з нею в її етнічному, культурно-мистецькому, громадянсько-політичному вияві.

У процесі розбудови незалежної держави ми шукаємо дієві засоби виховання молодого покоління в дусі патріотизму та національної відповідальності. Особливу роль у цьому відіграє українознавство й українська

етнопедагогіка, що стали важливою складовою творчої спадщини Уласа Самчука (1905-1987) – видатного письменника, мислителя, громадсько-політичного діяча. У його працях відображені ідеї, що гармонійно поєднуються з основними принципами народознавства: плекання національної самосвідомості, любов до рідної мови, утвердження національної символіки, пошана до духовних цінностей і культурної спадщини.

У художній спадщині Уласа Самчука втілені національні та загальнолюдські духовні цінності, розкрита система основних компонентів духовного світу особистості, яка формується в процесі реалізації національного виховання: національна психологія, національний характер і темперамент, спосіб мислення, етика і мораль, естетика, філософія, світогляд, ідеологія, особливо слід виділити національну свідомість і самосвідомість.

Самчук переносить власну відданість Україні на образи своїх героїв, вбачаючи в цьому одну з визначальних рис національно свідомого громадянина. Проблема самосвідомості нації, згідно з філософськими міркуваннями митця, є основою для глибшого пізнання особистістю самої себе. Як зазначає автор: «...самосвідомість нації – це така реальність, пізнання якої дозволяє людині у більшій мірі пізнати саму себе... Акт самосвідомості нерозривно пов'язаний із проблемою вибору...» [6, с. 18]. Літературознавець Р. Гром'як зазначає: «...У. Самчук у центр своєї світобудови постійно ставив батьківщину (Дермань – Тилявку – Волинь) і Батьківщину – Україну в колі слов'янських народів. Відповідно система його персонажів розросталася в міру того, як сам автор віддалявся від отчого порогу, рідного села, волинського краю, українських теренів; знову повертався до них та й, зрештою, повторно й назавжди залишав їх як фізичні величини, несучи їх образ в душі» [1, с. 8].

У. Самчук теж регулярно культивує поняття національної ідентичності, аналізує його вагу. І. Руснак зауважує: «Окрім зовнішнього був ще й ворог внутрішній – національна несформованість, що виразно проявляла себе у комплексі малоросійства, загумінкованості, другосортності. На думку У. Самчука, сотні років перманентної війни виявилися даремною справою» [2].

Розвиток національної самосвідомості у творчості письменник транслював з життєвої філософії. «У цьому контексті Улас Самчук – одна з найбільш контроверсійних постатей, на прикладі якої можна осмислювати проблему національної тожсамості. У творчій біографії письменник поєднав кілька важливих ідентичностей, взаємовплив яких властивий для парадигми митця ХХ ст., надто ж – в українському інваріанті» [3].

Важливим фактором осмислення поняття українськості у творчій біографії У. Самчука є подолання регіонального чинника та його заміна у власних рефлексіях загальноукраїнським генотипом. Письменник завжди прагнув пізнати сучасне українство у широкому сенсі, хоча й розумів суперечність культурних свідомостей «східняків» та «західняків». Його головне питання – «Хто ми? Нарід чи чернь?» – є викликом для кожного українця, спонукаючи до роздумів над власною роллю у формуванні нації.

У есеї «Нарід чи чернь?» 1941 року письменник рефлексує на тему народної свідомості та самопізнання. Ключове запитання щодо становища українців прочитується вже у назві статті. Тези У. Самчука підводять нас до роздумів, чи справді може українське суспільство претендувати на звання нації у його повному об'ємі. «Хто ми? Нарід чи чернь? Нація чи маса?... Організована, свідомо, вигранена збірна одиниця чи юрба без'язиких і безликих постатей?» [4]. В есе Улас Самчук ставить важливе питання: хто є справжнім носієм національної свідомості та хто поведе Україну до майбутнього – народ чи чернь? Тут відчитуємо Самчукове розуміння поняття народу. Його він наділяє означеннями організований, свідомий, вигранений. Важливість поняття національної самосвідомості письменник прирівнює до поняття власної гідності та моральних категорій, ставить в один ряд. «Що за національна свідомість? Чи це, скажемо, те саме, що мішок картоплі? І їсти того не можна, і діди наші цілком вільно жили, будучи національними туманами, то чому ж не можемо лишитись і ми такими? Не торкати національної свідомості, не відшліфовувати себе, бути національною протоплазмою – ось ідеал національно несвідомого осібняка» [5].

У. Самчук намагався передати складність формування національної свідомості. У його романах простежується два типи українців:

- свідомий громадянин (нарід) – людина, яка усвідомлює свою приналежність до нації, бореться за її розвиток і незалежність;
- пасивна маса (чернь) – населення, яке приймає гноблення, не чинить опору і живе без ідеалів та національної гордості.

Яскравий приклад таких персонажів – головний герой роману «Волинь» Володько Довбенко, який проходить шлях від несвідомого селянина до активного борця за українську справу.

У. Самчук доходить дуже гіркого і невтішного висновку: українство для нього є саме черню і юрбою, бо більшість людей втратили два найголовніші елементи, які могли б зробити їх саме нацією, народом. За Самчуком, ці найважливіші елементи – це людська гідність і національна свідомість. Що ж призвело до таких руйнівних, страшних наслідків? – ставить сам собі і читачеві питання автор. Руйнування національної свідомості корениться у русі самої історії: влада, яка панувала на Україні, проводила не лише певне економічне, а й – що найстрашніше – ідеологічне, духовне насилля. «Всяка влада... лиш доводила нам, що ми – не ми, а щось інше. Це було постійне ламання нас, нищення нас», – говорить Улас Самчук [7].

Письменник не лише фіксував події свого часу, а й намагався вплинути на формування українського характеру. Його творчість є закликом до боротьби за націю, за право бути українцем. У. Самчук критикував пасивність і байдужість, закликаючи до дії та відповідальності за майбутнє України.

У. Самчук у своїй творчості постає не лише як літературний майстер, а й як глибокий мислитель і ідеолог національного відродження. Його твори є дзеркалом духовного стану українського народу, спробою осмислення історичного досвіду, болісної боротьби за ідентичність, гідність та державність. Письменник не боїться ставити незручні, але необхідні запитання — ким є українці: народом із високим почуттям відповідальності чи пасивною масою, що дозволяє керувати собою зовнішнім силам?

Через призму художніх образів, філософських роздумів та історичних паралелей У. Самчук закликає до пробудження національної свідомості, формування громадянської активності та духовного зростання. Його творчість – це не лише діагноз минулому, а й дороговказ для майбутнього. У час, коли українське суспільство знову стоїть перед викликами самоусвідомлення, слова письменника звучать із новою силою, нагадуючи про відповідальність кожного за долю нації. Відповідь на питання «Хто ми?» – справа кожного свідомого українця.

Список використаних джерел

1. Гром'як Р. Про своєрідність художнього світу Уласа Самчука. *Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Літературознавство*. 2000. Вип. 6. С. 6-15.
2. Кульчицький О. Світовідчуття українця. *Українська душа*. Київ: Фенікс, 1992. 128 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка та ін. Київ: Академія, 2007. 752 с.
4. Маланюк Є. Малоросійство. Нью-Йорк: Видання «Вісника» ООЧСУ, 1959. 32 с.
5. Мариненко Ю. Еволюція характерів персонажів у трилогії У. Самчука «Волинь». *Дивослово*. 1999. №11. С. 7-9.
6. Савка Л. Філософський аспект дослідження національної самосвідомості. *Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка*. Тернопіль. 2001. № 4. С. 17-20.
7. Самчук У. «Нарід чи чернь?». URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=228>